Universiteit Utrecht

Veiligheid van eigendommen in de langdurige zorg

Peter G.M. van der Heijden

Maarten Cruyff

Ger van Gils

Utrecht, mei 2015

ZorgZijn werkt
Werkgeversvereniging voor Zorg en Welzijn

Inhoudsopgave:

Voorwoord

Het overgrote deel van de zorgmedewerkers werkt met hart en ziel voor haar cliënten. Werkgevers en medewerkers doen dagelijks hun uiterste best om zorg te dragen voor een veilig woon- en leefklimaat. Tóch is diefstal gepleegd door zorgmedewerkers jegens cliënten een voorkomend probleem in de zorg- en welzijnssector. Deze problematiek heeft de afgelopen periode veel aandacht gekregen. Dit heeft onder meer geleid tot het opzetten van een waarschuwingsregister voor de langdurige zorgsector.

Het gebrek aan gegevens over de omvang van diefstal door zorgpersoneel is aanleiding geweest voor dit onderzoek[1]. Daarnaast dient het rapport om nut en noodzaak van het Waarschuwingsregister Zorg & Welzijn duidelijk te maken.

Dit rapport presenteert een eerste (voorzichtige) schatting over het aantal medewerkers in de langdurige zorg dat weleens diefstal heeft gepleegd bij cliënten. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek heeft de begeleidingscommissie een duiding geschreven waarin aanbevelingen worden gedaan aan zorgwerkgevers.

Onze dank gaat in de eerste plaats uit naar de onderzoekers die hebben gewerkt aan dit onderzoek die verbonden zijn aan TNS NIPO en de Universiteit Utrecht:

mv. A. Klaassen, Research Executive TNS NIPO

dhr. R. Zandvliet, Onderzoeksdirecteur TNS NIPO Science

dhr. M. Cruyff, Onderzoeker Universiteit Utrecht

dhr. G. van Gils, BeleidsOnderzoek&Advies (BOA) Van Gils

dhr. P.G.M. van der Heijden, Hoogleraar Statistiek Universiteit Utrecht

Verder gaat onze dank uit naar de begeleidingscommissie die is ingesteld voor het onderzoek:

dhr. Dr. F.A.L. Lapré, voorzitter, Tias School for Business and Society, Universiteit van Tilburg

mv. S. El Habhoubi, Projectleider onderhavig onderzoek

mv. M. van der Hoeven, Projectleider Waarschuwingsregister Zorg & Welzijn

dhr. A. Kersten, Coördinator arbeidsmarktbeleid Ministerie van VWS

mv. I. ter Laak, Directeur ZorgScala

dhr. A.J.B. Zaal MBA, Manager PO&O

Zoetermeer, mei 2015

[1] Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Werkgeversvereniging ZorgZijn Werkt en gefinancierd door het Ministerie van VWS.

1. Inleiding

1.1. Achtergrond en doel van het onderzoek

De organisaties van Verpleeg- en Verzorgingshuizen en Thuiszorg (VV&T) uit de regio Haaglanden (21 organisaties) hebben Werkgeversvereniging ZorgZijn Werkt verzocht het Waarschuwingsregister Zorg&Welzijn voor de sector zorg en welzijn op levensvatbaarheid en haalbaarheid te onderzoeken en ook op te zetten. De zorg voor een veilig klimaat in verzorgings- en verpleeghuizen en het ontwikkelen van een beleid ter preventie van diefstal vormen de achtergrond voor dit initiatief. Het project "Waarschuwingsregister Zorg&Welzijn" is inmiddels in volle gang en een eerste versie van het register is aan belanghebbenden gepresenteerd.

Ter onderbouwing van nut en noodzaak van het opzetten van een Waarschuwingsregister is inzicht in de aard en omvang van diefstal in de zorgsector gewenst. Officiële cijfers over de omvang van diefstal in Nederlandse zorginstellingen door zorgpersoneel zijn er echter niet. De beschikbare gegevens zijn niet compleet en vaak anekdotisch van aard. Bij diefstal wordt door gedupeerden of andere betrokkenen vaak geen aangifte gedaan. Als gevolg is er naar alle waarschijnlijkheid een groot 'dark number'. Er zijn verschillende indicaties uit zowel de dossieranalyse als uit de interviews die wijzen op het bestaan van een groot aandeel 'verborgen' misdrijven. Zo blijkt uit de dossieranalyse dat er vaak sprake is van meerdere diefstallen in eenzelfde periode, instelling of straat, die niet allemaal worden gemeld. Tegen deze achtergrond verzocht een meerderheid van de Tweede Kamer reeds in 2011 de toenmalige staatssecretaris van VWS om een onderzoek naar de omvang van het aantal diefstallen in zorg- en welzijnsinstellingen. Vanwege de vergrijzing en de extramuralisering (4 ogen principe is afwezig) zal het probleem van diefstal in zorg- en welzijnsinstellingen naar verwachting alleen maar verder toenemen.

Op basis van bovenstaande overwegingen heeft Werkgeversvereniging ZorgZijn Werkt het initiatief genomen tot een kwantitatief onderzoek naar de veiligheid van eigendommen in zorg- en welzijnsinstellingen in Nederland. Het primaire doel van het onderzoek is het maken van een (eerste statistische) schatting van de prevalentie van diefstal door medewerkers in deze instellingen. Daarnaast is het de bedoeling een eerste indruk te krijgen van mogelijke achtergronden, motieven en redenen van diefstal.

1.2. Methoden van onderzoek en analyse van achtergronden

Onderzoek van 'gevoelige' onderwerpen: Randomized response

Het onderzoek is uitgevoerd met een speciale enquêtetechniek die respondenten een verhoogde anonimiteitsgarantie biedt. Het gaat om een zogenaamde 'randomized response' techniek, een techniek speciaal ontwikkeld om gevoelige onderwerpen waarover een deel van de respondenten het moeilijk vindt om openheid van zaken te geven, in enquêtes te bevragen. Het belangrijkste kenmerk van de technieken is dat een kanselement wordt ingebracht, waardoor de privacy van de respondent optimaal gegarandeerd wordt en de kans op sociaal wenselijke antwoorden wordt geminimaliseerd. Kort weergegeven werkt het als volgt[2]. De respondenten beantwoorden de vragen met behulp van twee dobbelstenen. De dobbelstenen worden voorafgaande aan de vraag 'virtueel' geworpen op het scherm. Bij iedere vraag verschijnen op het scherm twee rollende dobbelstenen. Door op 'Enter' te

[2] Bijlage 1 bevat de uitleg en instructie zoals opgenomen in de vragenlijst van het onderzoek.

drukken, kunnen ze worden gestopt: de respondent heeft dan 'gegooid'. De respondent telt vervolgens het aantal ogen dat is gegooid. Met een volgende druk op ‘Enter’, komt de vraag in beeld. Het antwoord van de respondenten op de vraag hangt mede af van het aantal ogen dat is gegooid.
Bij:

- 5, 6, 7, 8 of 9, dient de vraag naar waarheid te worden beantwoord met ‘ja’ of ‘nee’
- 2, 3, of 4, dient de vraag altijd met ‘ja’ te worden beantwoord (ongeacht het ware antwoord)
- 10, 11 of 12 dient de vraag altijd met ‘nee’ te worden beantwoord (ongeacht het ware antwoord)

Omdat het antwoord ‘ja’ of ‘nee’ mede wordt bepaald door de uitkomst van de worp met dobbelstenen (het toeval) en deze uitkomst alleen bij de respondent bekend is, weet niemand waarom een individuele respondent ‘ja’ of ‘nee’ heeft geantwoord. Daardoor kan niemand ooit te weten komen wat het ware antwoord van een respondent op de vraag was. De respondent is dus veilig bij het zeggen of hij/zij wel of niet iets heeft gedaan[3].
Toch is de informatie bruikbaar. Omdat kan worden uitgerekend hoe vaak de verschillende aantallen ogen van de dobbelstenen bij een groot aantal worpen worden geworpen, is het ook mogelijk om achteraf uit te rekenen hoeveel respondenten ‘ja’ hebben geantwoord omdat ze ‘ja’ moesten zeggen omdat ze 2, 3 of 4 gooiden en hoeveel respondenten met ‘ja’ antwoorden omdat dit het ware antwoord op de vraag was. Daarmee kan (bijvoorbeeld) een schatting worden gemaakt van het percentage medewerkers in de zorg dat iets heeft ontvreemd van cliënten.

Aanvulling op Randomized response
Uit onderzoek is gebleken dat randomized response bij sociaal gevoelige onderwerpen een betere schatting oplevert dan resultaten op basis van directe vragen. Niettemin is er (naar alle waarschijnlijkheid) nog altijd sprake van een onderschatting. Meer respondenten geven een eerlijk antwoord op de gestelde gevoelige vragen, maar nog steeds niet alle. Om deze reden is gebruik gemaakt van een betrekkelijk nieuw model voor de analyse van Randomized response gegevens[4]. Dit model maakt het mogelijk om de grootte van de groep respondenten te schatten die zich niet aan de Randomized response instructie houdt, uit de gegevens te verwijderen. Deze respondenten hebben als kenmerk dat zij, ongeacht de vraag die zij krijgen voorgelegd, consequent 'nee' antwoorden. Door deze groep respondenten uit de schattingen te verwijderen, worden de uiteindelijke schattingen op regelovertreding hoger en realistischer. Hoewel er naar alle waarschijnlijkheid nog steeds sprake is van een onderschatting, is de *mate* van onderschatting veel geringer geworden[5].
Het percentage respondenten dat ‘ja’ antwoordt, kan lager uitvallen dan ‘0’. Dit is mogelijk het gevolg van toeval. De kansverdeling van de verschillende uitkomsten van worpen met dobbelstenen geldt bij hoge aantallen worpen. Wanneer weinig respondenten naar waarheid ‘ja’ dienen te zeggen (prevalentie is laag) is het mogelijk dat door het toeval er vaker ‘nee’ gezegd diende te worden, dan wat theoretisch als uitkomst van het werpen dobbelstenen is te verwachten. Een andere reden voor negatieve uitkomsten kan zijn dat respondenten uit onbegrip, onwil of wantrouwen niet altijd de regels van de dobbelsteenmethode volgen. Een aanzienlijk deel van deze uitkomsten is door ons met

[3] Bijlage 2 bevat een evaluatie van de ervaringen van de respondenten met de Randomized respons methode.
[4] Bockenholt, U. & Van der Heijden, P.G.M. (2007). Item Randomized-Response Models for Measuring Noncompliance: Risk-Return Perceptions, Social Influences, and Self-Protective Responses. *Psychometrika*, 72, (pp. 245-262) (18 p.). Bijlage 3 bevat een uitgebreide toelichting op het model en de correctie.
[5] Overigens wordt dit model, een ‘Rasch model’ alleen gebruikt om de correctiefactoren te berekenen en niet om de prevalentieschattingen te maken.

boven beschreven methode gecorrigeerd, maar dat levert niet in alle gevallen een volledig gecorrigeerde uitkomst op. Dit verschijnsel kan zich vooral voordoen bij de analyse van factoren die samenhangen met het toegeven van diefstal. Er wordt dan gekeken naar kleinere groepen, waardoor de kans dat een uitkomst onder de '0' resulteert, vooral als gevolg van het toeval, toeneemt. Negatieve uitkomsten hebben we gelijk aan '0' gesteld.

Analyse van achtergronden
De vragenlijst van het onderzoek bevat ook vragen over mogelijke achtergronden van diefstal. Deze vragen bieden het voordeel dat zij de respondenten ook enigermate de gelegenheid bieden om 'hun eigen verhaal' kenbaar te maken. Daarmee wordt een meer vertrouwelijke sfeer geschapen, dan wanneer alleen vragen over het plegen van diefstal worden gesteld.
Bij het bepalen van de onderwerpen waarover vragen zijn gesteld, is gebruik gemaakt van de Tafel van Elf (afgekort tot T11). Dit is een lijst van aandachtspunten, ontwikkeld in opdracht van het Expertisecentrum Rechtshandhaving van het Ministerie van Justitie, waarmee achtergronden, motieven en redenen voor overtreding van regels in kaart kunnen worden gebracht.

De T11 onderscheidt elf verschillende factoren of 'dimensies' die zijn te rangschikken in de volgende vier groepen:

- kennisdimensies: bekendheid met en duidelijkheid van de regels;
- dimensies van spontane naleving: kosten en baten van naleving, respectievelijk overtreding, acceptatie van de regels, wetgetrouwheid, sociale controle, bestaande uit de dimensies klikkans (in dit rapport 'informele meldingskans') en reactie van de sociale omgeving ('informele sanctie');
- controledimensies: controlekans, detectiekans, selectiviteit of trefzekerheid van de controle;
- sanctiedimensies: (formele) sanctiekans, ernst van de (formele) sanctie.

De lijst is vooral ontwikkeld met het oog op overtreding van (vaak economische) regelgeving. Te denken valt aan het rijtijdenbesluit, het rookverbod of bouwregelgeving. Diefstal behoort tot het domein van het strafrecht en de Tien Geboden. Om die reden hebben we in de vragenlijst meer nadruk gelegd op de T11-dimensies controle en sanctie, zowel formeel als informeel, en op acceptatie van de regels en minder op zaken als kennis of duidelijkheid van de regels of de kosten en baten van diefstal.

Verder hebben we ons gebaseerd op enige literatuur over het verschijnsel diefstal en, ruimer, misbruik in de zorg en de theorieën die daarin naar voren worden gebracht. De belangrijkste aanvullingen op de dimensies van de T11 die uit deze literatuur zijn te halen, zijn:

- Arbeidsomstandigheden: het belang van bezoldiging, werklast, status, (on)tevredenheid over het werk
- Kwetsbaarheid van de verzorgden: het belang van afhankelijkheid, geestelijke degeneratie

Tot slot is in de vragenlijst een aantal vragen opgenomen ter evaluatie van de gebruikte Randomized response techniek.

1.3. De opzet en het verloop van het veldwerk

Enquêtering

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van online enquêtering van respondenten uit de TNS NIPO-base van bureau TNS Nipo. TNS NIPObase is een database met ongeveer 218.000 respondenten in 145.000 huishoudens. Deze respondenten hebben aangegeven dat zij regelmatig willen meedoen aan onderzoek van TNS NIPO, waarbij verschillende onderzoeksmethoden ingezet kunnen worden. Voor het onderhavige onderzoek is geënquêteerd via internet via CAWI (Computer Assisted Web Interviewing). De respondenten ontvingen een e-mail met informatie over het onderzoek. In deze e-mail stond een unieke link naar de online vragenlijst.

Het onderzoek is uitgevoerd in twee stappen:

- een online screening, om te bepalen wie tot de beoogde doelgroep behoort;
- een hoofdonderzoek onder de beoogde doelgroep.

De doelgroep bestond uit personen uit het TNS NIPObase panel werkzaam in de verpleeg-, verzorgingshuizen en thuiszorg (VVT), de gehandicaptenzorg (GHZ) of de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en die contact hebben met cliënten.

Steekproef

De steekproef voor de screening bestond uit alle huishoudens in het TNS NIPObase panel. De screening wordt ingevuld door de 'poortwachter' van het huishouden. Deze persoon vult voor ieder lid van het huishouden in of de betreffende persoon werkzaam is in de zorg en contact heeft met cliënten. In totaal is over 76.514 personen informatie ontvangen. Daarvan bleken er 5.259 werkzaam in een van de drie genoemde sectoren in de zorg en contacten met cliënten te hebben. Van deze 5.259 personen behoren 3.317 personen tot de vaste schil; 1.942 behoren tot de flexibele schil.

De uitkomsten van de screening zijn gebruikt om een steekproef samen te stellen voor het hoofdonderzoek.

Verloop onderzoek

Voor het hoofdonderzoek werden in totaal 3.600 medewerkers benaderd, te weten:

- bruto 2900 medewerkers vanuit de vaste schil (80%). Dit zijn personen die meer dan 12 uur per week in loondienst of als ZZP'er werkzaam zijn in de zorg;
- bruto 700 medewerkers vanuit de flexibele schil (20%). Dit zijn personen die minder dan 12 uur per week in loondienst, als ZZP'er of op een andere manier (bv. vrijwillig, uitzendkracht) werkzaam zijn in de zorg.

In totaal hebben 2.697 personen deelgenomen aan het hoofdonderzoek. 228 personen bleken bij deelname niet aan de criteria te voldoen (zijnde werkzaam in de VVT, GHZ of GGZ en contact met cliënten). Zij werden uitgesloten van verdere deelname. Het onderzoek kent een uiteindelijke netto steekproef van n=2.469 (namelijk 2.697 – 228; het responsepercentage is 100*2.469 / 3.600 = 68%).

De screening van het TNS NIPObase panel vond plaats in december 2014. Het veldwerk van het hoofdonderzoek heeft plaatsgevonden van 7 januari - 19 januari 2015. Er zijn geen reminders uitgezet. De tijdsduur van het invullen van de vragenlijst bedroeg gemiddeld 14 minuten.

2. Veiligheid van eigendommen van cliënten in de langdurige zorg

2.1. Inleiding: verschillende vergrijpen

Inbreuken op de veiligheid van eigendommen van cliënten in de langdurige zorg door diefstal en oneigenlijk gebruik van die eigendommen is ten behoeve van de vragenlijst onderscheiden in vier vormen:

- het zonder toestemming van de cliënt gebruiken van snoep, drank of voedsel;
- het zonder toestemming gebruiken of meenemen van kleding of accessoires;
- het zonder toestemming meenemen van juwelen (ring, horloge of andere juwelen);
- het stelen van geld.

Tot slot is volledigheidshalve gevraagd naar het zonder toestemming meenemen van andere zaken van waarde van cliënten.

Om de prevalentie van het onderzochte verschijnsel nauwkeuriger te kunnen bepalen zijn vragen gesteld naar gebeurtenissen in de afgelopen twaalf maanden.

De volgende vragen zijn aan de respondenten gesteld:

1. Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens zonder toestemming snoep, voedsel of drank van een cliënt gebruikt?

2. Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens zonder toestemming kleding of accessoires van een cliënt gebruikt of meegenomen?

3. Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens zonder toestemming een ring, horloge of andere juwelen van een cliënt meegenomen?

4. Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens geld van een cliënt ontvreemd?

5. Heeft u in de afgelopen 12 maanden wel eens zonder toestemming andere zaken van waarde van een cliënt meegenomen?

2.2. Schattingen

Het voorkomen van de verschillende vormen van diefstal en oneigenlijk gebruik van eigendommen van cliënten in de afgelopen twaalf maanden, inclusief de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen, wordt weergegeven in navolgende tabel 1.
De vermelde puntschatting is steeds de beste schatting van de ware prevalentie van het betreffende vergrijp. Het 95% betrouwbaarheidsinterval geeft aan dat de ware prevalentie met 95% zekerheid in het interval ligt. Als ‘0’ in het 95% betrouwbaarheidsinterval ligt, dan verschilt de prevalentieschatting niet significant van 0.

Voor het zonder toestemming van de cliënt gebruiken van snoep, voedsel of drank, geldt in alle sectoren, dat de prevalentie van dit vergrijp significant groter is dan 0%. In de VVT geeft (afgerond) 10%

van de medewerkers toe zich in de afgelopen 12 maanden wel eens hier aan schuldig te hebben gemaakt, in de GHZ 17% en in de GGZ 7%.

Voor een aantal andere vergrijpen ligt de beste schatting duidelijk boven ‘0’, maar deze schatting is (op basis van de omvang van de beschikbare steekproef) niet significant te onderscheiden van ‘0’. Dit geldt voor diefstal van juwelen in de VVT (2 % met een interval van 0 – 4,8%), andere zaken van waarden in de VVT (1,6% met een interval van 0 – 4,8%), gebruik zonder toestemming van kleding en accessoires in de GHZ (2,7% met een interval van 0 – 7,4%), diefstal van geld in de GHZ (1,3% met een interval van 0 – 5,9%), diefstal van juwelen in de GGZ (1,8% met een interval van 0 – 7,2%), het meenemen van andere zaken van waarde in deze sector (2,6% met een interval van 0 – 8%). Diefstal van geld wordt in deze sector naar schatting door minder dan 1% van de medewerkers gepleegd, maar nog altijd door meer dan 0% (0,6% met een interval van 0 – 5,9%)

Tabel 1. schattingen prevalentie afgelopen 12 maanden van verschillende vormen van diefstal in zorgsectoren met 95%-betrouwbaarheidsinterval

Sector:	*VVT N=1530*		*GHZ N=570*		*GGZ N=446*	
Diefstal van:	*%*	*95%-BI*	*%*	*95%-BI*	*%*	*95%-BI*
Snoep, drank, voedsel	9,9	6,8 – 13,1	16,7	11,3 – 22,2	7,6	1,7 – 13,5
Kleding / accessoires	0	0 – 2,8	2,7	0 – 7,4	0,2	0 – 5,5
Juwelen	2,0	0 – 4,8	0	0 – 0	1,8	0 – 7,2
Geld	0	0 – 0	1,3	0 – 5,9	0,6	0 – 5,9
Andere zaken van waarde	1,6	0 – 4,5	0	0 – 3,2	2,6	0 – 8,0

Voor de schattingen van 0% of dicht bij 0%, maar met een bovengrens van het betrouwbaarheidsinterval boven de 0%, geldt dat niet is uit te sluiten dat de ware prevalentie groter is dan 0% en zelfs gelijk is aan de bovengrens van het betrouwbaarheidsinterval.
Alleen voor de schattingen van 0%, met een betrouwbaarheidsinterval van ‘0’ tot ‘0’ is duidelijk dat de schatting niet anders dan ‘0’ kan zijn.

De geschatte percentages voor de verschillende vormen van diefstal of oneigenlijk gebruik van eigendommen van cliënten in de tabel kunnen niet opgeteld worden tot een algemene maat voor diefstal of oneigenlijk gebruik, omdat de mogelijke overlap tussen de verschillende vormen van diefstal niet berekend is.

3. Achtergronden diefstal en oneigenlijk gebruik eigendom cliënten

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk bespreken we de samenhang van het toegeven van de verschillende vormen van diefstal en oneigenlijk gebruik met diverse andere kenmerken. Aan de orde komen demografische kenmerken als geslacht, leeftijd en opleiding, de beleving van het werken in de zorg, ervaringen met de onderzoeksmethode randomized response en onderdelen van de T11.
De analyses hebben plaatsgevonden met het programma Answer Tree (een SPSS-module). Met Answer Tree is het mogelijk de samenhang van overtreding met meerdere variabelen tegelijk te onderzoeken. Dit gebeurt als volgt. De totale groep respondenten heeft een bepaald percentage diefstal of oneigenlijk gebruik toegegeven. Een speciaal statistisch programma zoekt naar een opsplitsing van deze totale groep in twee of meer deelgroepen. Deze deelgroepen worden zodanig geconstrueerd dat het verschil tussen de percentages toegegeven diefstal zo groot mogelijk is[6]. Het programma Answer Tree presenteert zijn resultaten in de vorm van boomdiagrammen. Een groep wordt opgesplitst in (meestal twee) deelgroepen, indien deze deelgroepen significant van elkaar verschillen.

In het navolgende presenteren wij de resultaten van de analyses met Answer Tree in tabellen. Het is mogelijk dat wanneer de schatting van het voorkomen van een bepaald vergrijp in een sector 0% is, er binnen die sector er toch groepen zijn te onderscheiden waar de schatting significant hoger uitvalt. De navolgende tabellen laten een aantal gevallen zien waarin dat voorkomt.

Stellingen over werken in de zorg en de T11 waren te beantwoorden met:

1. Geheel mee eens
2. Mee eens
3. Niet mee eens, niet mee oneens
4. Mee oneens
5. Geheel mee oneens
6. Weet niet/ wil niet zeggen

De laatste optie ‘weet niet/ wil niet zeggen’ is voor de analyses samengevoegd met ‘Niet mee eens, niet mee oneens tot een neutraal standpunt tussen ‘eens’ en ‘oneens’.

Het tabelhoofd vermeldt steeds het totale aantal respondenten dat de betreffende vraag heeft beantwoord en het percentage dat toegeeft zich schuldig te hebben gemaakt aan het betreffende vergrijp. In de tabel worden de aantal respondenten per categorie van de onafhankelijke variabele vermeld en het percentage overtreders in die categorie. Bijvoorbeeld, in tabel 1 geven 247 respondenten aan maximaal vmbo of mavo te hebben afgerond en 1283 hebben meer opleiding genoten. Van de eerste groep geeft 0% toe wel eens snoep, voedsel of drank zonder toestemming van de cliënt te hebben gebruikt en van de tweede 11,6%. In totaal is de betreffende vraag gesteld aan 1530 respon-

[6] De analyses zijn uitgevoerd met een door ons voor Randomized response gemaakte aanpassing van het SPSS programma Answer Tree.

denten in de VVT sector, waarvan 9,9% heeft toegegeven wel eens snoep, voedsel of drank van de cliënt zonder toestemming te hebben gebruikt.

Ook voor de navolgende geldt dat negatieve uitkomsten op ‘0’ zijn gesteld.

We geven bij elke tabel een korte uitleg van de inhoud. Achtereenvolgens komen aan de orde de VVT, de GHZ en de GGZ. Per sector bespreken we de verschillende vergrijpen en de er mee samenhangende factoren in een vaste volgorde (demografische kenmerken, werken in de zorg, kenmerken van de functie, dimensies van de T11 en gebruik van de Randomized response techniek).

3.2. Verpleeg-, verzorgingshuizen en thuiszorg (VVT)

Zonder toestemming gebruik van snoep, voedsel of drank

Medewerkers met minimaal een middelbare opleiding (mbo en hoger) geven meer gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming van de cliënt toe dan medewerkers met minder opleiding (tot en met vmbo).

1 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

Demografische kenmerken	*% overtreders*	*N*
Hoogst gevolgde opleiding: basisonderwijs t/m mavo/ vmbo	0	247
Hoogst gevolgde opleiding: mbo 2 -4,/ mbo oude structuur t/m wo	11,6	1283

Medewerkers die cliënten dankbaar vinden voor hun inspanningen, geven minder gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming van de cliënt toe dan medewerkers die minder overtuigd zijn van de dankbaarheid van cliënten.

2 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Cliënten zijn dankbaar: helemaal eens (1)	5,6	604
Cliënten zijn dankbaar: eens t/m helemaal oneens (2 - 5)	12,6	926

Medewerkers die in het geheel geen spanningen met collega’s ervaren, geven minder gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming toe, dan medewerkers die gewoon geen, of toch wel meer spanningen ervaren.

3 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Veel spanningen op het werk met collega’s: helemaal eens t/m oneens (1-4)	12,1	1272
Veel spanningen op het werk met collega’s: helemaal oneens (5)	0	258

Verzorgenden IG, MBO-niveau geven meer gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming van de cliënt toe dan medewerkers met een andere functie.

4 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Verzorgende IG, MBO-niveau	16,0	494
Overige functies	6,9	1036

Medewerkers die een van de in de vragenlijst met name genoemde functies bekleden, geven meer gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming toe, dan medewerkers die een ‘andere’ functie bekleden.

5 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
‘Andere’ functie	3,2	409
Functies in vragenlijst vermeld als antwoordcategorie	12,1	1121

Medewerkers die menen dat cliënten hun verdwenen eigendommen vaak niet eens missen, geven vaker gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming toe, dan medewerkers die daar geen duidelijke mening over te kennen geven of die gedachte niet onderschrijven.

6 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

T3 (acceptatie beleidsdoelen en uitwerking beleid)	*% overtreders*	*N*
Cliënten missen eigendommen vaak niet: (helemaal) eens (1 -2)	19,6	245
Cliënten missen eigendommen vaak niet: neutraal t/m helemaal oneens (3 - 5)	7,9	1285

Medewerkers die vinden dat in het geval van diefstal van een cliënt er aangifte bij de politie moet volgen, geven vaker gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming van de cliënt toe, dan medewerkers die zich vergevingsgezinder opstellen.

7 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

T3 (acceptatie beleidsdoelen en uitwerking beleid)	*% overtreders*	*N*
Bij diefstal aangifte politie: (helemaal) eens (1 -2)	10,8	1406
Bij diefstal aangifte politie: neutraal t/m helemaal oneens (3 - 5)	0	124

Medewerkers die eigendommen van cliënten binnen de instelling veilig achten, of daar geen duidelijke mening over te kennen geven, geven minder gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming toe, dan medewerkers die de eigendommen niet veilig achten.

8 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

T5 (maatschappelijke controle)	*% overtreders*	*N*
Eigendommen van cliënten binnen instelling veilig: helemaal eens t/m neutraal (1 t/m 3)	8,1	1343
Eigendommen van cliënten binnen instelling veilig: (helemaal) oneens (4 - 5)	22,2	187

Medewerkers die niet onder de indruk zijn van het risico op ontdekking in het geval van diefstal, geven meer gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming toe, dan medewerkers die de kans op ontdekking hoger achten.

9 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

T5 (maatschappelijke controle)	*% overtreders*	*N*
Diefstal wordt altijd wel door iemand ontdekt: helemaal eens t/m neutraal (1 – 3)	7,9	1279
Diefstal wordt altijd wel door iemand ontdekt: (helemaal) oneens (4 - 5)	19,3	251

Medewerkers die vinden dat de instelling er alles aan doet om diefstal van eigendommen van cliënten te voorkomen, geven minder gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming toe dan medewerkers die daar in mindere mate van overtuigd zijn.

10 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

T5 (maatschappelijke controle)	*% overtreders*	*N*
Instelling doet er alles aan om diefstal te voorkomen: (helemaal) eens (1 -2)	6,6	893
Instelling doet er alles aan om diefstal te voorkomen: neutraal t/m helemaal oneens (3 - 5)	14,2	637

Medewerkers die vinden dat collega's en de werkgever niet goed op letten dat er geen diefstal binnen de instelling voorkomt, geven meer gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming toe, dan medewerkers die dat niet of in het geheel niet vinden.

11 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

T5 (maatschappelijke controle)	*% overtreders*	*N*
Collega's/ werkgever letten goed op dat geen diefstal voorkomt: helemaal eens t/m neutraal (1 -3)	7,9	1398
Collega's/ werkgever letten goed op dat geen diefstal voorkomt: (helemaal) oneens (4 -5)	29,5	132

Medewerkers die het in het geheel niet makkelijker vinden om met de randomized response methode eerlijker te antwoorden, geven minder gebruik van snoep, voedsel of drank zonder toestemming van de cliënt toe, dan medewerkers die het niet bijzonder veel makkelijker vinden, over de kwestie geen duidelijke mening hebben, of het juist wel makkelijker vinden.

12 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal gebruik toegegeven 9,9%)

Gebruik randomized response methode	*% overtreders*	*N*
Met dobbelstenen makkelijker eerlijk antwoorden: helemaal eens t/m oneens (1 – 4)	11,3	1416
Met dobbelstenen makkelijker eerlijk antwoorden: helemaal oneens (5)	0	114

Zonder toestemming gebruik van kleding of accessoires

Medewerkers met een hogere opleiding (havo tot en met wo) geven het zonder toestemming gebruiken van kleding of accessoires van cliënten vaker toe dan medewerkers met minder opleiding (tot mbo).

13 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530, totaal gebruik toegegeven 0%)

Demografische kenmerken	*% overtreders*	*N*
Hoogst gevolgde opleiding: basisonderwijs t/m mbo 2 -4,/ mbo oude structuur	0	390
Hoogst gevolgde opleiding: havo t/m wo	2,7	1140

Medewerkers die er sterk van overtuigd zijn dat aangifte bij de politie in het geval van diefstal binnen de instelling noodzakelijk is, geven het zonder toestemming gebruiken van kleding of accessoires minder vaak toe, dan medewerkers die daar minder of in het geheel niet van overtuigd zijn.

14 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530, totaal gebruik toegegeven 0%)

T3 (acceptatie beleidsdoelen en uitwerking beleid)	*% overtreders*	*N*
Bij diefstal aangifte politie: helemaal eens (1)	0	978
Bij diefstal aangifte politie: eens t/m helemaal oneens (2 - 5)	1,7	552

Medewerkers die de eigendommen van de cliënten binnen de instelling veilig achten, geven vaker het zonder toestemming gebruiken van kleding of accessoires van cliënten toe, dan medewerkers die dat niet vinden of geen duidelijke mening hebben over deze kwestie.

15 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 1530, totaal gebruik toegegeven 0%)

T5 (maatschappelijke controle)	*% overtreders*	*N*
Eigendommen van cliënten binnen instelling veilig: (helemaal) eens (1 - 2)	3,8	746
Eigendommen van cliënten binnen instelling veilig: neutraal t/m helemaal oneens (3 t/m 5)	0	784

Zonder toestemming ring, horloge of andere juwelen meegenomen

Medewerkers die onvoldoende maatschappelijke waardering ervaren voor werk in de zorg, geven minder diefstal van juwelen toe, dan medewerkers die een neutraal standpunt innemen, of geen gebrek aan waardering ervaren.

16 |Zonder toestemming ring, horloge of andere juwelen van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal toegegeven 2%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Werken in de zorg door maatschappij onvoldoende gewaardeerd: (helemaal) eens (1 – 2)	0	999
Werken in de zorg door maatschappij onvoldoende gewaardeerd: neutraal t/m (helemaal) oneens (3 – 5)	7,9	531

Medewerkers die intramuraal - of extramuraal werken, geven meer diefstal van juwelen toe dan medewerkers die zowel intramuraal, als extramuraal werken en dan medewerkers waarvoor deze indeling niet van toepassing is.

17 |Zonder toestemming ring, horloge of andere juwelen van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal toegegeven 2%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Intramuraal werk; extramuraal werk	3,8	1209
Beide; niet van toepassing	0	321

Verpleegkundigen MBO niveau 4 geven minder diefstal van juwelen toe dan medewerkers in andere functies.

18 |Zonder toestemming ring, horloge of andere juwelen van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal toegegeven 2%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Verpleegkundige MBO niveau 4	1,1	1373
Overige functies	9,8	157

Medewerkers die het helemaal eens zijn met de stelling dat in het geval van diefstal van een cliënt aangifte bij de politie moet worden gedaan, geven minder diefstal van juwelen toe, dan medewerkers die daar minder, of (in het geheel) niet van overtuigd zijn.

19 |Zonder toestemming ring, horloge of andere juwelen van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal toegegeven 2%)

T3 (acceptatie beleidsdoelen en uitwerking beleid)	*% overtreders*	*N*
Bij diefstal aangifte politie: helemaal eens (1)	0	978
Bij diefstal aangifte politie: eens t/m helemaal oneens (2 - 5)	6,4	552

Medewerkers die denken dat diefstal niet altijd wordt ontdekt, geven meer diefstal van juwelen toe, dan medewerkers die daar niet geen duidelijke mening over ventileren, of denken dat diefstal altijd wel door iemand wordt ontdekt.

20 |Zonder toestemming ring, horloge of andere juwelen van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 1530), totaal toegegeven 2%)

T5 (sociale controle)	*% overtreders*	*N*
Diefstal wordt altijd wel door iemand ontdekt: helemaal eens t/m neutraal (1 – 3)	0,2	1279
Diefstal wordt altijd wel door iemand ontdekt: (helemaal) oneens (4 – 5)	10,8	251

Andere zaken van waarde meegenomen
Medewerkers die intramuraal -, extramuraal -, of in beide omgevingen werken, geven meer toe andere zaken van waarde van cliënten te hebben ontvreemd dan medewerkers waarvoor deze indeling niet van toepassing is.

21 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 1530, totaal gebruik toegegeven 1,6%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Intramuraal; extramuraal; beide	3,2	1397
Niet van toepassing	0	133

Medewerkers die het duidelijk vonden wanneer met 'ja' of 'nee' te antwoorden op de randomized response vragen, geven meer toe andere zaken van waarde van cliënten te hebben ontvreemd, dan medewerkers die zich over deze vraag niet duidelijk uitlaten, of dat niet vinden.

22 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 1530, totaal gebruik toegegeven 1,6%)

Gebruik Randomized response methode	*% overtreders*	*N*
Duidelijk wanneer 'ja' of 'nee' te antwoorden: (helemaal) eens (1 – 2)	2,8	1367
Duidelijk wanneer 'ja' of 'nee' te antwoorden: neutraal t/m helemaal oneens (3 – 5)	0	163

3.3. Gehandicaptenzorg (GHZ)

Zonder toestemming gebruik van snoep, voedsel of drank
Medewerkers die op het werk meer spanningen met collega's ervaren, geven meer gebruik van snoep, drank en voedsel zonder toestemming van de cliënt toe, dan medewerkers die minder of geen spanningen ervaren.

23 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal gebruik toegegeven 16%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Veel spanningen op het werk met collega's: helemaal eens t/m neutraal (1-3)	24,6	235
Veel spanningen op het werk met collega's: (helemaal) oneens (4-5)	10,1	335

Medewerkers die het afgelopen jaar gemiddeld meer dan 20 uur hebben gewerkt, geven meer gebruik van snoep, drank en voedsel toe, dan medewerkers die minder dan 20 uren werkten.

24 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal gebruik toegegeven 16,7%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Afgelopen jaar gemiddeld 20 of minder uren gewerkt per week	5	182
Afgelopen jaar gemiddeld meer dan 20 uren gewerkt per week	21,3	388

Medewerkers die werken als persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg, geven meer gebruik van snoep, drank en voedsel toe, dan medewerkers in andere functies.

25 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal gebruik toegegeven 16,7%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg	26,5	145
Overige functies	12,5	425

Zonder toestemming gebruik van kleding of accessoires

Mannelijke medewerkers geven meer gebruik van kleding of accessoires zonder toestemming van de cliënt toe, dan vrouwelijke.

26 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal gebruik toegegeven 2,7%)

Demografische kenmerken	*% overtreders*	*N*
Vrouwen	0,2	476
Mannen	13	94

Medewerkers die behoren tot de sociale klasse A (welgestelden), B1 (bovenlaag middengroep) of B2 (onderlaag middengroep), geven meer gebruik van kleding of accessoires zonder toestemming van de cliënt toe, dan medewerkers uit lagere sociale klassen (C en D, respectievelijk minder - en minst welgestelden).

27 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal gebruik toegegeven 2,7%)

Demografische kenmerken	*% overtreders*	*N*
Sociale klasse A – B2	4,3	494
Sociale klasse C – D	0	76

Medewerkers die aangeven met hun inkomen uit werk in de zorg redelijk goed tot goed rond te kunnen komen, geven meer gebruik van kleding of accessoires zonder toestemming van de cliënt toe, dan medewerkers die meer moeite hebben om met dat inkomen rond te komen.

28 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal gebruik toegegeven 2,7%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Kan met inkomen zorg helemaal niet rondkomen t/m neutraal (1-3)	0	343
Kan met inkomen zorg redelijk goed tot goed rondkomen (4-5)	8,9	227

Medewerkers die de regels voor passend gedrag jegens cliënten die binnen de instelling gelden, niet (geheel) duidelijk vinden, geven vaker toe kleding of accessoires te hebben gebruikt zonder toestemming van de cliënt, dan medewerkers die deze regels wel duidelijk vinden.

29 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal gebruik toegegeven 2,7%)

T2 (duidelijkheid regels)	*% overtreders*	*N*
Is mij duidelijk welk gedrag binnen organisatie passend: (geheel) eens (1 - 2)	0,5	482
Is mij duidelijk welk gedrag binnen organisatie passend: neutraal t/m geheel oneens (3 – 5)	11,9	88

Andere zaken van waarde meegenomen

Medewerkers die niet overwegen om buiten de zorg werk te zoeken, geven vaker toe andere zaken van waarde dan de in de overige vragen genoemde te hebben meegenomen, dan medewerkers die dat wel serieus overwegen.

30 |Zonder toestemming andere zaken van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal toegegeven 0%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Denk er serieus over buiten de zorg werk te zoeken: (helemaal) eens (1 – 2)	0	88
Denk er serieus over buiten de zorg werk te zoeken: neutraal t/m (helemaal) oneens (3 – 5)	2,5	482

Medewerkers die uitsluitend extramuraal werken, geven vaker toe andere zaken van waarde, dan medewerkers die (ook) in andere omgevingen werken.

31 |Zonder toestemming andere zaken van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal toegegeven 0%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Extramuraal werk	12,5	91
Intramuraal werk; intramuraal en extramuraal werk; niet van toepassing	0	479

Persoonlijke begeleiders specifieke doelgroepen geven vaker toe zonder toestemming andere zaken van waarde te hebben meegenomen, dan medewerkers in andere functies.

32 |Zonder toestemming andere zaken van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal toegegeven 0%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen	16,2	51
Overig	0	519

Medewerkers die een andere functie bekleden dan in de vragenlijst met name genoemde, geven vaker toe andere zaken van waarde te hebben meegenomen, dan medewerkers die dat niet doen.

33 |Zonder toestemming andere zaken van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal toegegeven 0%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
'Andere' functie	10,4	157
Functies in vragenlijst vermeld als antwoordcategorie	0	413

Medewerkers die aangifte bij politie in het geval van diefstal van cliënten volkomen terecht vinden, geven vaker toe andere zaken van waarde te hebben meegenomen, dan medewerkers die aangifte in mindere mate op zijn plaats vinden.

34 |Zonder toestemming andere zaken van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal toegegeven 0%)

T3	*% overtreders*	*N*
Bij diefstal aangifte politie: helemaal eens (1)	4,1	320
Bij diefstal aangifte politie: eens t/m helemaal oneens (2 - 5)	0	250

Medewerkers die de eigendommen van cliënten in zorginstellingen over het algemeen niet als veilig beoordelen, geven vaker toe andere zaken van waarde te hebben meegenomen, dan medewerkers die die eigendommen wel veilig achten.

35 |Zonder toestemming andere zaken van cliënt meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 570, totaal toegegeven 0%)

T5	*% overtreders*	*N*
Eigendommen van cliënten in zorginstellingen over algemeen veilig: (helemaal) eens t/m neutraal (1 – 3)	0	472
Eigendommen van cliënten in zorginstellingen over algemeen veilig: (helemaal) oneens (4 – 5)	16,2	98

3.4. Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ)

Zonder toestemming gebruik van snoep, voedsel of drank

Medewerkers die intramuraal werken, of zowel intramuraal als extramuraal, geven meer gebruik zonder toestemming van snoep, voedsel of drank van cliënten toe, dan medewerkers die alleen extramuraal werken of voor wie deze indeling niet van toepassing is.

36 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 7,6%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Intramuraal werk; intramuraal en extramuraal werk	13,4	273
Extramuraal werk; niet van toepassing	0	173

Medewerkers met de functie persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen geven minder gebruik zonder toestemming van snoep, voedsel of drank van cliënten toe, dan medewerkers in andere functies.

37 |Zonder toestemming snoep, voedsel of drank van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 7,6%)

Kenmerken functie	*% overtreders*	*N*
Persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen	4,5	363
Overige functies	18,7	83

Zonder toestemming gebruik van kleding of accessoires

Medewerkers van 55 jaar en ouder geven vaker toe zonder toestemming kleding of accessoires van cliënten te hebben gebruikt, dan jongere medewerkers.

38 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 0,2%)

Demografische kenmerken	*% overtreders*	*N*
Tot 55 jaar	0	317
55+	11,6	129

Medewerkers die in het gezin partner of kind van de hoofdkostwinner zijn, geven minder gebruik van kleding of accessoires van cliënten zonder hun toestemming toe, dan medewerkers die hoofdkostwinner zijn of een andere positie (dan de hier reeds genoemde) in het gezin innemen.

39 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 0,2%)

Demografische kenmerken	*% overtreders*	*N*
Hoofdkostwinner; overige personen in huishouden	6,7	246
Partner hoofdkostwinner; kind	0	200

Medewerkers die van mening zijn dat de instelling er alles aan doet om diefstal van cliënten te voorkomen, geven meer gebruik van kleding of accessoires van cliënten toe, dan medewerkers die daar geen duidelijke mening over ventileren, of die mening niet delen.

40 |Zonder toestemming kleding of accessoires van cliënt gebruikt: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 0,2%)

T5 (maatschappelijke controle)	*% overtreders*	*N*
Instelling doet er alles aan om diefstal te voorkomen: (helemaal) eens (1 -2)	5,8	243
Instelling doet er alles aan om diefstal te voorkomen: neutraal t/m helemaal oneens (3 - 5)	0	203

Geld ontvreemd

Medewerkers die er niet over peinzen om buiten de zorg werk te zoeken, geven vaker toe geld van cliënten te hebben gestolen, dan medewerkers die niet serieus overwegen ander werk te zoeken, daar geen duidelijke mening over geven, of die juist wel (zeer) serieus overwegen de zorg te verwisselen voor andere werkkring.

41 |Geld van cliënt ontvreemd: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 0,6%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Denk er serieus over buiten de zorg werk te zoeken: helemaal eens t/m oneens (1 – 4)	0	270
Denk er serieus over buiten de zorg werk te zoeken: helemaal oneens (5)	8,2	176

Medewerkers die zeggen (zeer) tevreden te zijn met hun werk, geven vaker toe geld van cliënten te hebben gestolen, dan medewerkers die geen duidelijke mening geven of juist niet tevreden zeggen te zijn.

42 |Geld van cliënt ontvreemd: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 0,6%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Ik ben tevreden met mijn werk: (helemaal) eens (1 – 2)	4,3	318
Ik ben tevreden met mijn werk: neutraal t/m helemaal oneens (3 – 5)	0	128

Medewerkers die met het inkomen verdiend in de zorg zeggen goed te kunnen rondkomen, geven vaker toe geld van cliënten te hebben gestolen, dan medewerkers die slechts redelijk goed tot helemaal niet kunnen rondkomen met dat inkomen.

43 |Geld van cliënt ontvreemd: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 0,6%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Kan met inkomen zorg helemaal niet t/m redelijk goed rondkomen (1 - 4)	0	309
Kan met inkomen zorg goed rondkomen (5)	10,8	137

Andere zaken van waarde meegenomen

Medewerkers uit sociale klasse A (welgestelden) geven vaker toe andere zaken van waarde dan in de overige vragen genoemd, zonder toestemming van cliënten te hebben meegenomen, dan medewerkers uit lagere sociale klassen.

44 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446), totaal toegegeven 2,6%)

Demografische kenmerken	*% overtreders*	*N*
Sociale klasse A	16,3	105
Sociale klasse B1 – D	0	341

Medewerkers die er van overtuigd zijn dat er te weinig personeel beschikbaar is in de zorg, geven vaker toe andere zaken van waarde zonder toestemming van cliënten te hebben meegenomen, dan medewerkers die deze mening in mindere mate of in het geheel niet delen.

45 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446), totaal toegegeven 2,6%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Te weinig medewerkers op werk: helemaal eens (1)	20,2	61
Te weinig medewerkers op werk: eens t/m helemaal oneens (2 – 5)	0	385

Medewerkers die zich door collega's duidelijk vertrouwd en gerespecteerd voelen, geven vaker toe andere zaken van waarde zonder toestemming van cliënten te hebben meegenomen, dan medewerkers die deze overtuiging in mindere mate of in het geheel niet delen.

46 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446), totaal toegegeven 2,6%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Voel me vertrouwd en gerespecteerd door collega's: helemaal eens (1)	14,3	93
Voel me vertrouwd en gerespecteerd door collega's: eens t/m helemaal oneens (2 - 5)	0	353

Medewerkers die op het werk met de leiding in het geheel geen spanningen ervaren, geven vaker toe zaken van waarde van cliënten te hebben meegenomen dan medewerkers die het bestaan van spanningen minder stellig of in het geheel niet tegenspreken.

47 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446, totaal gebruik toegegeven 2,6%)

Werken in de zorg	*% overtreders*	*N*
Veel spanningen op werk met leiding: helemaal eens t/m oneens (1 – 4)	0	385
Veel spanningen op werk met leiding: helemaal oneens (5)	17,6	61

Medewerkers die de regels met betrekking tot gepast gedrag binnen de instelling zeer duidelijk vinden, geven vaker toe andere zaken van waarde zonder toestemming van cliënten te hebben meegenomen, dan medewerkers die deze mening in minder sterke mate of in het geheel niet delen.

48 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446), totaal toegegeven 2,6%)

T2 (duidelijkheid regels)	*% overtreders*	*N*
Duidelijk welk gedrag tav cliënten binnen de organisatie gepast is: helemaal eens (1)	10,9	83
Duidelijk welk gedrag tav cliënten binnen de organisatie gepast is: eens t/m helemaal oneens (2 – 5)	0	363

Medewerkers die de veiligheid van eigendommen zeer belangrijk achten voor het vertrouwen van cliënten in de zorg, geven vaker toe andere zaken van waarde zonder toestemming van cliënten te hebben meegenomen, dan medewerkers die dit belang minder duidelijk of in het geheel niet onderkennen.

49 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446), totaal toegegeven 2,6%)

T3 (acceptatie doel en uitwerking beleid)	*% overtreders*	*N*
Veiligheid eigendommen belangrijk voor vertrouwen in zorg: helemaal eens (1)	7,1	259
Veiligheid eigendommen belangrijk voor vertrouwen in zorg: eens t/m helemaal oneens (2 - 5)	0	187

Medewerkers die er van uit gaan dat diefstal van een cliënt altijd wel wordt ontdekt, of daar geen duidelijke mening over hebben, geven minder vaak toe andere zaken van waarde zonder toestemming van cliënten te hebben meegenomen, dan medewerkers die denken dat diefstal niet altijd wordt ontdekt.

50 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446), totaal toegegeven 2,6%)

T5 (sociale controle)	*% overtreders*	*N*
Diefstal van cliënt wordt altijd wel ontdekt: helemaal eens t/m neutraal (1 – 3)	0	360
Diefstal van cliënt wordt altijd wel ontdekt: (helemaal) oneens (4 - 5)	15,5	86

Medewerkers die van mening zijn dat het met de randomized response methode respondenten in een enquête makkelijker wordt gemaakt om eerlijk te antwoorden, geven minder vaak toe andere zaken van waarde zonder toestemming van cliënten te hebben meegenomen, dan medewerkers die daar geen duidelijk standpunt over innemen, of die het niet makkelijker vinden om met de methode eerlijk te antwoorden.

51 |Zonder toestemming andere zaken van waarde meegenomen: samenhangen met andere variabelen (n = 446), totaal toegegeven 2,6%)

Ervaringen Randomized response methode	*% overtreders*	*N*
Met dobbelstenen respondenten makkelijker eerlijk antwoorden: (helemaal) eens (1 – 2)	0	162
Met dobbelstenen respondenten makkelijker eerlijk antwoorden: neutraal t/m helemaal oneens (3 – 5)	6,9	284

Bijlagen

Bijlage 1: toelichting en instructie Randomized respons in vragenlijst

De laatste tijd is er nogal wat discussie over vermissing en mogelijke diefstal van eigendommen van cliënten in de langdurige zorg. Wij willen u graag een paar vragen stellen over uw ervaringen met vermissing van eigendommen van cliënten.

Veel mensen vinden het moeilijk om vragen over zo'n onderwerp te beantwoorden, omdat zij dat te privé vinden. Sommige mensen zijn bang dat hun antwoorden gevolgen kunnen hebben voor hun positie.

De vragen die wij aan u gaan voorleggen, stellen wij alléén omdat we meer willen weten van de verhoudingen tussen de verzorgenden en de verzorgden in de zorgsector. **Wij willen daarbij niemand in verlegenheid brengen.**

De onderzoekers van de Universiteit Utrecht en TNS NIPO hebben daarom ook besloten om u de vragen via een omweg te laten beantwoorden. Deze omweg zorgt ervoor dat uw ware antwoord bij niemand anders bekend is.

Kortom: alleen u kent uw ware antwoord. Uw privacy is dus volledig gegarandeerd!

Leest u de volgende informatie goed door!

De manier van invullen gaat als volgt:

U beantwoordt de vragen met behulp van twee dobbelstenen op het scherm.

Bij iedere vraag ziet u op het scherm twee rollende dobbelstenen verschijnen. Door op 'Enter' te drukken stopt u de dobbelstenen; u heeft 'gegooid'. U telt vervolgens het aantal ogen dat u hebt gegooid met de twee dobbelstenen. Als u daarna nog een keer op 'Enter' drukt, komt de vraag in beeld. **Uw antwoord op deze vraag hangt af van het aantal ogen dat u gegooid hebt.**

Gooit u:

- 5, 6, 7, 8 of 9, dan beantwoordt u de vraag naar waarheid. U beantwoord de vraag zoals u hem normaal gesproken zou beantwoorden en kiest dus op basis hiervan het antwoord 'ja' of 'nee'.

- 2, 3, of 4, dan beantwoordt u de vraag altijd met 'ja' (ongeacht uw ware antwoord)

- 10, 11 of 12 dan beantwoordt u de vraag altijd met 'nee' (ongeacht uw ware antwoord)

Let op: het aantal ogen dat u gooit wordt NIET geregistreerd door ons systeem.

Omdat niemand weet wat u heeft gegooid, weet niemand waarom u 'ja' of 'nee' hebt geantwoord op een bepaalde vraag. Daardoor kan niemand ooit te weten komen wat uw ware antwoord is.

Het enige dat de onderzoekers van de Universiteit Utrecht met de antwoorden kunnen, is een schatting maken van het percentage medewerkers in de zorg dat iets heeft ontvreemd van cliënten.

U krijgt nu eerst 4 oefenvragen om te laten zien hoe eenvoudig het werkt

Door op ‘Enter’ te drukken stopt u de dobbelstenen; u heeft dan 'gegooid'. U telt vervolgens het aantal ogen dat u hebt gegooid en **onthoud dit aantal goed** voor de volgende vraag.

[dobbelstenen] ENTER

Druk nog een keer op 'Enter' om naar de vraag te gaan

ENTER

Q7 : Oefenvragen

[i]Als u 5, 6, 7, 8, 9 of 10 gooit, geeft u altijd eerlijk antwoord "JA" of "NEE".

Als u 2, 3 of 4 gooit, antwoordt u altijd met "JA".

Als u 11 of 12 gooit, antwoordt u altijd met "NEE".

[/i][i]Dus als u 2, 3 of 4 gooit, of u gooit 11 of 12, dan is uw antwoord gebaseerd op de dobbelstenen.

1 . Ja

2 . Nee

Hebt u vandaag een krant gelezen?

Hebt u in de afgelopen 12 maanden wel eens zwart (dus zonder geldig vervoersbewijs) gereisd in bus,

tram of trein?

Hebt u in de afgelopen 12 maanden weleens een rood verkeerslicht genegeerd (doorgelopen of

doorgereden bij rood)?

Is of was uw moeder in januari jarig?

Toelichting op oefenvragen

U heeft nu alle oefenvragen gemaakt. Misschien is het u overkomen dat u 2, 3, of 4 gooide en dus op 'ja' moest aanvinken, terwijl uw echte/ware antwoord op de vraag ‘nee’ zou zijn geweest. Of dat u 11 of 12 gooide en dus 'nee' moest aanvinken, terwijl uw ware antwoord ‘ja’ zou zijn geweest.

Uit eerder onderzoek weten we dat sommige mensen dit vreemd vinden en soms vinden dat zij onjuist en zelfs oneerlijk antwoord geven. Hierover hoeft u zich geen zorgen te maken.Bij deze dobbelsteenmethode bent u namelijk juist eerlijk als u antwoord geeft volgens de dobbelsteenregels.

Nogmaals: wij willen niemand in verlegenheid brengen. Daarom is het ook belangrijk dat iedereen zich aan de spelregels houdt.

Dan stellen wij u nu een paar vragen over het verdwijnen, opraken of wegnemen van eigendommen van cliënten.

Bijlage 2: Evaluatie gebruik Randomized respons

Aan het einde van de vragenlijst is een aantal vragen gesteld over de ervaringen van de respondenten met de Randomized response techniek.

Blijkens de evaluatievragen hadden de respondenten weinig moeite om de methode volgens de instructie toe te passen. Voor 90% was het duidelijk wanneer ze 'ja' of 'nee' moesten zeggen, 6% geeft geen duidelijk antwoord op de betreffende vraag en bijna 4% geeft aan daar moeite mee te hebben (tabel 1).
Driekwart van de respondenten heeft er vertrouwen in dat al hun antwoorden geheim blijven. Iets minder dan 5% is daar niet van overtuigd (tabel 2). Voor bijna 55% van de respondenten is het duidelijk dat het antwoorden met behulp van de dobbelstenen garandeert dat wat iemand in werkelijkheid doet, geheim blijft. 30% heeft geen duidelijke mening over deze vraag en 15% is niet van de geheimhouding (tabel 3). Ruim 40% vertrouwt er op dat het gebruik van dobbelstenen in het onderzoek hun privacy goed beschermt. Ruim een derde heeft daar geen duidelijke mening over en een vijfde meent dat de dobbelstenen hun privacy niet in het bijzonder beschermen (tabel 4). Bijna 40% denkt dat het gebruik van de methode het respondenten gemakkelijker maakt om eerlijk antwoord te geven op gevoelige vragen, ruim een derde heeft daar geen mening over en een kwart denkt dat de methode er weinig toe bij draagt (tabel 5).

We concluderen dat de instructie voor Randomized respons duidelijk is en het vertrouwen in het geheim blijven van persoonlijke antwoorden ruim. Van de bijdrage van de Randomized rspons methode aan het vergroten van de vertrouwelijkheid van het onderzoek is geen duidelijke meerderheid overtuigd.

1 |Het was mij duidelijk wanneer ik ja of nee moest antwoorden

	n	%
Ja, helemaal mee eens	1198	48,5
Ja, mee eens	1027	41,6
Niet mee eens, maar ook niet mee oneens	156	6,3
Nee, mee oneens	56	2,3
Nee, helemaal mee oneens	32	1,3
Totaal	2469	100,0

2 |Ik heb er vertrouwen in dat al mijn antwoorden geheim blijven

	n	%
Ja, helemaal mee eens	750	30,4
Ja, mee eens	1117	45,2
Niet mee eens, maar ook niet mee oneens	483	19,6
Nee, mee oneens	80	3,2
Nee, helemaal mee oneens	39	1,6
Totaal	2469	100,0

3 |Het is mij duidelijk dat het antwoorden met behulp van de dobbelstenen garandeert dat wat iemand in werkelijkheid doet, geheim blijft

	n	%
Ja, helemaal mee eens	530	21,5
Ja, mee eens	817	33,1
Niet mee eens, maar ook niet mee oneens	752	30,5
Nee, mee oneens	242	9,8
Nee, helemaal mee oneens	128	5,2
Totaal	2469	100,0

4 |Het gebruik van dobbelstenen geeft mij het vertrouwen dat mijn privacy goed beschermd wordt.

	n	%
Ja, helemaal mee eens	372	15,1
Ja, mee eens	685	27,7
Niet mee eens, maar ook niet mee oneens	898	36,4
Nee, mee oneens	351	14,2
Nee, helemaal mee oneens	163	6,6
Totaal	2469	100,0

5 |Door te werken met dobbelstenen wordt het voor veel mensen gemakkelijker gemaakt om eerlijk antwoord te geven

	n	%
Ja, helemaal mee eens	344	13,9
Ja, mee eens	607	24,6
Niet mee eens, maar ook niet mee oneens	905	36,7
Nee, mee oneens	402	16,3
Nee, helemaal mee oneens	211	8,5
Totaal	2469	100,0

Bijlage 3: het gehanteerde model voor de schatting van de kans op regelovertreding

1. Inleiding[7]

De gebruikelijke randomized response methode zoals die ook in het onderhavige onderzoek is gebruikt, levert weliswaar meer valide schattingen op van de mate waarin sociaal gevoelig gedrag voorkomt, maar zij is niet afdoende. Er is naar alle waarschijnlijkheid nog altijd sprake van een onderschatting. Hoe groot die onderschatting is, is tot op heden onbekend. De onderschatting is een gevolg van het feit dat niet alle respondenten de Randomized response (RR) procedure zullen volgen, bijvoorbeeld omdat zij de RR procedure niet snappen of omdat zij zich niet veilig genoeg wanen. Om die reden antwoorden zij soms 'nee' hoewel de dobbelsteenmethode aangeeft dat zij 'ja' zouden dienen te antwoorden. Dit leidt tot de genoemde onderschatting van de regelovertreding.

Bijvoorbeeld: in het onderzoek naar regelovertreding in de sociale zekerheid, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, POROSZ 2, was er een vraag naar het doen van "kleinere klusjes voor geldelijke vergoeding voor of via bekenden zonder dat door te geven aan uitkeringsinstantie", en voor de WAO werd in 2002 het percentage uitkeringsgerechtigden dat zich hieraan schuldig maakte geschat op 16%. Dit percentage is een onder*schatting van het werkelijke percentage regelovertreders indien een deel van de ondervraagde uitkeringsgerechtigden de Randomized response procedure niet volgt door 'nee' te zeggen, terwijl zij 'ja' zouden moeten zeggen (omdat zij 2, 3 of 4 gooiden, dan wel omdat zij tussen 5 en 10 gooiden en in werkelijkheid de regel hadden overtreden). Het werkelijke overtredingspercentages zal in dit geval hoger liggen dan 16%.*

2. Een statistisch model voor een meer valide schatting van de prevalentie van regelovertreding

Er is door ons een statistisch model ontwikkeld dat poogt de onderschatting van de prevalentie, zoals dat binnen de Randomized response methode voorkomt, te ondervangen. Een gedetailleerde beschrijving van het model is te vinden in een publicatie in Psychometrica en in een congresbijdrage.[8]

Dit model biedt in principe de mogelijkheid om:

(i) te schatten welk percentage van de respondenten de RR procedure niet heeft gevolgd;

---

[7] De besproken correctiemethode is ontwikkeld naar aanleiding van en met gegevens uit een aantal onderzoeken naar regelovertreding en –naleving in de sociale zekerheid in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in de jaren 2000 – 2007. De onderzoeken stonden bekend onder de naam Periodiek Onderzoek Regelovertreding Sociale Zekerheid (POROSZ).

[8] Artikel: Bockenholt, U. & Van der Heijden, P.G.M. (2007). Item Randomized-Response Models for Measuring Noncompliance: Risk-Return Perceptions, Social Influences, and Self-Protective Responses. *Psychometrika*, 72, (pp. 245-262) (18 p.) Congresbijdrage: Bockenholt, U. and P.G.M. van der Heijden (2004). Measuring noncompliance in insurance benefit regulations with randomized response methods for multiple items. In: A. Biggeri, E. Dreassi, C. Lagazio and M. Marchi, In (Eds.), 19th International Workshop on Statistical Modelling. Florence, Italy, pp. 106-110.

(ii) volgend uit (i), voor iedere afzonderlijke regel te komen met meer valide schattingen van regelovertreding, met andere woorden, schattingen waarin de onderschatting een minder grote rol speelt.

Het model kan worden toegepast indien sprake is van een aantal (minimaal drie) inhoudelijk verwante vragen naar regelovertreding.

Het model heeft twee onderdelen:

a) er wordt een schatting gemaakt van het percentage respondenten dat de RR procedure niet heeft gevolgd. Voor deze groep nemen we aan dat ze systematisch ‘nee’ zeggen, wat ze ook voor vraag wordt voorgelegd en ongeacht de uitkomst van de worp met de dobbelstenen. We noemen deze groep “degenen die niet volgens het Randomized-response-design antwoorden”.
b) Voor de mensen die de RR procedure wel hebben gevolgd, wordt onderzocht of de vragen waarop het model wordt toegepast hetzelfde zogenaamde ‘latent kenmerk’ meten. Een latent kenmerk is een kenmerk dat je niet kunt zien maar waarvan je aanneemt dat het er is. Hier gaat het om het latente kenmerk ‘regelovertreding’. Bij drie vragen loopt dat latente kenmerk van 0 tot 3. Het model dat wij hiervoor gebruiken is erg populair in de psychometrie en staat bekend als het Rasch model. Het Rasch model is een van de bouwstenen van het model. Het Rasch model is een probabilistische versie van de zgn. Guttman schaal.

Onderdeel (a) is een simpele aanname over het gedrag van respondenten die de Randomized response procedure niet volgen. Hoe wordt dit percentage geschat? De schatting van het percentage maakt onderdeel uit van de schatting van het gehele model. De schatting van het gehele model vindt plaats met de maximum likelihood methode. Kort gezegd komt hierbinnen de schatting van het percentage van degenen die niet volgens het Randomized-response-design antwoorden als volgt tot stand: bij drie items zijn er 2x2x2 frequenties met ja/nee antwoorden geobserveerd. Volgens een Rasch model moeten die frequenties een bepaald patroon volgen. Nu vinden we in de data dat de frequentie voor “nee-nee-nee” veel groter is dan volgens het Rasch model mag. Een stuk van die frequentie, namelijk dat deel dat de frequentie te groot is, leidt tot een schatting van het percentage van degenen die niet volgens het Randomized-response-design antwoorden.

Indien er geen respondenten zijn die niet volgens het Randomized-response-design antwoorden,zouden zijn, zou de kans op overtreding van een bepaalde regel als volgt tot stand komen:

$$P(2,3,4) = 1/6 \text{ en } P(5,6,7,8,9,10) = 3/4,$$

dus

$$P(ja) = 1/6 + 3/4 * P(regelovertreding),$$

zodat

$$P(regelovertreding) = 4/3 * [P(ja) - 1/6].$$

Indien deze er er niet zouden zijn, zou een schatting van P(ja) gelijk zijn aan:

Schatting P(ja) = (aantal ja-antwoorden)/(totaal aantal respondenten). (1)

Nu er sprake is van mensen die de Randomized response procedure niet hebben gevolgd, dient het totaal aantal respondenten hiermee verminderd te worden. Stel het geschatte percentage van die categorie is 10 %, dan wordt:

Schatting P(ja) = (aantal ja-antwoorden)/(90 % van totaal aantal respondenten). (2)

Dit laat zien dat de schattingen op regelovertreding omhoog gaan door rekening te houden met de aanwezigheid van respondenten die niet volgens het Randomized-response-design antwoorden.

Het model maakt geen onderscheid tussen respondenten die randomised response niet snappen en respondenten die zich niet veilig genoeg wanen. Het model licht een deel van die respondenten er uit die systematisch 'nee' hebben gezegd. Dus de respondenten die RR niet snappen zitten alleen in onze kans voor "nee-zeggen" als niet-snappen leidt tot systematisch 'nee' zeggen.

Kunnen de voorliggende schattingen, die gebaseerd zijn op de respondenten die het Randomized-response-design *wel* volgen, nu nog steeds onderschattingen zijn? Er zijn twee redenen die er toe kunnen leiden dat de voorliggende (dus voor degenen die niet volgens het Randomized-response-design antwoorden) gecorrigeerde schattingen nog steeds een onderschatting laten zien.

In de eerste plaats weten we niet wat het percentage regelovertreders is binnen die categorie. Door schattingen met formule (2) te berekenen nemen we feitelijk aan dat binnen die categorie de kans op regelovertreding identiek is aan die van de degenen die wel volgens het Randomized-response-design antwoorden. Indien er echter onder de eerstgenoemde categorie een grotere kans is op regelovertreding, dan zijn de gerapporteerde kansen nog steeds te interpreteren als onderschattingen. In dit licht zijn resultaten van belang uit Bockenholt en Van der Heijden (2007)[9] die laten zien dat voor de WAO in POROSZ 2 er een relatie is tussen het zijn van bedrieger enerzijds en het minder goed begrijpen van de instructies en het hebben van een lage opleiding anderzijds. Uit de voorliggende POROSZ 3 rapportage blijkt echter het tegenovergestelde voor de variabele opleiding: voorzover er relaties zijn tussen regelovertreding en opleiding, overtreden juist mensen met een hogere opleiding vaker een regel. Dit maakt het minder aannemelijk dat de groep die niet volgens het Randomized-response-design antwoordt voor een groter deel bestaat uit mensen die regel overtreden dan de mensen die het Randomized-response-design hebben gevolgd. Wij concluderen daarom voorzichtig dat een interpretatie als onderschatting ten gevolge van een overschot aan regelovertreders onder de degenen die niet volgens het Randomized-response-design antwoorden niet waarschijnlijk is.

[9] Bockenholt, U. & Van der Heijden, P.G.M. (2007). Item Randomized-Response Models for Measuring Noncompliance: Risk-Return Perceptions, Social Influences, and Self-Protective Responses. *Psychometrika*, 72, (pp. 245-262) (18 p.).

In de tweede plaats is het mogelijk dat respondenten *wel* het Randomized-response-design volgen indien zij geforceerd 'ja' dienen te zeggen (d.w.z. bij een worp 2, 3 of 4) maar *niet* het Randomized-response-design volgen indien zij eerlijk dienen te antwoorden (d.w.z. bij een worp 5, 6, 7, 8, 9 of 10) *en* een regelovertreding zouden dienen toe te geven: in dit laatste geval liegen ze. Een dergelijke overtreding van het Randomized-response-design is in zijn algemeenheid door het model heel moeilijk op te sporen (het kan leiden tot een schending van het Rasch deel van het model), en niet indien dit vooral optreedt bij de regelovertredingen met een relatief lagere prevalentie (dan is het Rasch deel van het model niet geschonden). Wij hebben geen aanwijzingen of dergelijke overtredingen van de Randomized response procedure wel of niet plaatsvinden. Indien zij echter geregeld plaatsvinden, dan leidt dit voor de betreffende regelovertreding tot een onderschatting.